

Onderstaand stuk is een vertaling van 'The Orthodox Study Bible', St. Athanasius Orthodox Academy, Santa Barbara, Californië, 1993. Bladzijden I t/m XIII. De Bijbelcitaten zijn geciteerd uit de Willibrordbijbel.

De Bijbel en de Orthodoxe Kerk

“De Bijbel is de moeder aller boeken en de gids naar het Koninkrijk der hemelen. Het is het gebed aller gebeden. De Bijbel leidt de aardse mens naar kennis van de waarheid en stelt de mens, in het vlees, in staat God in het hart te zien. En voor de tijd die nog moet komen stelt het de mens in staat de zoete juistheid van het inzicht van de heilige Drie-eenheid te aanschouwen van aangezicht tot aangezicht (Parthenios van Kiev, 19^e eeuw)”.

Introductie

Wat is de rol van de Bijbel in de Orthodoxe Kerk? De Heilige Schrift neemt in het orthodoxe geloof, voor het oog, een vooraanstaande plaats in. Gedurende de week rust het heilige Evangelie opvallend zichtbaar, omhult in goud en geborgen in een beschermende sluier, op het heilige altaar. Tijdens de Goddelijke Liturgie wordt het door de clerus gedragen in een eerbiedwaardige processie, voorgegaan door wierook, kaarsen en het processiekruis. De plechtige proclamatie van het Evangelie door de priester of diaken wordt de focus van de gehele eredienst, die gelovigen voorbereidt op de finale opgang naar de heilige Eucharistie.

Maar is er een betekenis voorbij deze uiterlijke manifestatie? Speelt de Bijbel net zo'n belangrijke rol in het innerlijke leven en spiritualiteit van het orthodoxe christendom als het doet in de uitwendige elementen van haar geloof? Heeft de orthodoxe bisschop en theoloog Kallistos Ware het bij het recht eind als hij stelt dat “de christelijke kerk een Bijbelse kerk is; de Orthodox gelooft dit net zo stellig, zo niet stelliger, dan de Protestant. De Bijbel is de hoogste uitdrukking van Gods' openbaring aan de mensheid en christenen behoren daarom altijd 'volken van het Boek' te zijn”?

Luister eerst naar de heldere stem van de Kerk (hoofdstuk 1), als zij spreekt door de eeuwen heen, over de plaats van de Heilige Schrift in het leven van de gelovige. Daarna zullen wij het gezichtspunt van de Kerk betreffende de Schrift, zowel in haar compositie als juiste exegese, en weer door de eeuwen heen, verduidelijken. Bovendien onderzoeken wij enkele orthodoxe geloofsopvattingen in het licht van hun Bijbelse grondslag.

1. De Kerkvaders spreken

Over het belang van het lezen van de Schrift

“Wat is het dan dat ik van jullie vraag? Dat ieder van jullie dat deel van het Evangelie neemt dat jullie voorgelezen zal worden op de eerste dag van de week (d.w.z. de zondag) of zelfs op de Sabbat; en dat ieder van jullie, vóór die dag, thuis dat specifieke gedeelte van de Bijbel doorleest; haar inhoud vaak en zorgvuldig overdenkt en al haar gedeelten goed onderzoekt; noteert wat duidelijk is en wat niet; wat verwarrend is en wat niet en wat in het voordeel van haar tegenstanders lijkt te spreken maar in werkelijkheid niet zo is. En wanneer u elk woord hebt horen resoneren ga het dan horen worden voorgelezen. Van zulk een ijver zal er geen geringe voordeel zijn voor zowel u als mij” (St. Johannes Chrysostomos, 4^e-5^e eeuw).

“Voor de ziel die gekozen heeft dag en nacht de Wet van God te overpeinzen, kan niets meer van voordeel zijn dan de Heilige Schrift te doorzoeken. Het ontwerp van de genade van de Heilige Geest dat daarin gevonden wordt, overweldigt alle sensaties van de geest met voldoening doordat het de zintuigen optilt uit alle aardse realiteiten en zichtbare zaken. Het verhoogt de geest naar het niveau van de engelen en verbindt de geest met het leven van de engelen zelf” (St. Simeon de Nieuwe Theoloog, 10^e-11^e eeuw).

“De Heilige Schrift is door God niet alleen aan de mensheid in het algemeen gegeven maar aan ieder individu, aan mij, aan u, aan iedereen... Elke keer dat wij het zelf lezen of horen worden voorgelezen in de kerk, horen wij onze God met ons spreken” (St. Tikhon van Zadonsk, 18^e eeuw).

“Als u, christen, een heilig en waarachtig leven wenst leg uzelf dan het Evangelie voor en het onberispelijke leven van Christus en leer ervan” (St. Tikhon van Zadonsk, 18^e eeuw).

“Het is noodzakelijk de geest te vervullen met het Woord van God... Men moet zichzelf trainen op zo’n manier dat de geest als het ware, zwemt in de Wet van God - door wiens instructie men zijn of haar leven moet structureren. Van deze training alleen al, los van andere goede daden, zal de Heer een mens niet zonder Zijn Genade laten maar hem of haar vervullen door zijn of haar gave tot begrijpen” (St. Seraphim van Sarov, 19^e eeuw).

“Ikzelf houd er erg veel van de Heilige Schrift te lezen, beide Testamenten. Ik kan niet leven zonder dit lezen. Ze herbergen zo veel. Zo veel wetten voor het leven van de ziel van de mens worden daar onthuld! Ieder die streeft naar spirituele vernieuwing kan zoveel raad en leiding vinden om van kwaad in goed herboren te worden” (St. Johannes van Kronstadt, 19^e eeuw).

“Lees de Heilige Schrift en laat je doordringen door haar geest; maak het tot de regel van uw leven, uw handboek: handel in elke handeling en levensvraag volgens de

studie van het Evangelie. Dit is het enige licht in ons leven" (St. Nikon van Optina, 20^e eeuw).

Over de Goddelijke Natuur van de Heilige Schrift

"Broeders, wees strijdlustig en ijverig voor de dingen die kunnen leiden tot verlossing! Jullie hebben de Heilige Schrift, welke waar is en afkomstig van de Heilige Geest, bestudeerd. Jullie weten maar al te goed dat er niets onrechtvaardigs of frauduleus in geschreven staat" (St. Clemens van Rome, 1^e eeuw).

"Wanneer jullie de woorden horen van de profeten, als ware zij persoonlijk tot jullie gesproken, beeldt u dan niet in dat zij gesproken zijn door de geïnspireerde personen zelf. Het is het goddelijke Woord dat hen beroert" (St. Justinus Martyr (of de Martelaar); 2^e eeuw).

"Met betrekking tot de rechtvaardigheid waarmee de Wet ingegeven is, zijn de Profeten en het Evangelie consistent met elkaar aangezien zij allen spraken door de inspiratie van de ene Geest van God" (St. Theophilus van Antiochië, 2^e eeuw).

"De goddelijk geïnspireerde Schrift, zoals de Heilige Apostel het noemt, is het eigen schrijven van de Heilige Geest. Haar doel is nut voor de mensheid. 'De hele Schrift', zegt hij, 'is geïnspireerd door God en nuttig' (St. Gregorius van Nyssa, 4^e eeuw)".

"Sommige zeggen dat niet alle Psalmen van David zijn maar dat enkele van anderen zijn... Hierover doe ik geen ferme uitspraken. Wat maakt het voor mij uit of alle of enkele van hen van David zijn als ik weet dat allen geschreven zijn middels de Heilige Geest" (Theodorus van Cyrus, 4^e-5^e eeuw).

Over de juiste interpretatie van de Schrift

"Wij moeten allen zorg dragen voor datgene dat overal, altijd en door iedereen geloofd is. Deze vuistregel zal alleen waarlijk toegepast worden als wij de beginselen van universaliteit, antiquiteit en consensus als leidraad nemen. In het licht van universaliteit volgt uit de vuistregel dat wij christenen dat geloof voor waar houden, welke de gehele kerk over de hele wereld belijdt. In het licht van antiquiteit volgen wij de vuistregel indien wij op geen enkele manier afwijken van de interpretaties welke onze voorouders en (kerk)vaders helder en standvastig voor waar en onschendbaar hebben verklaard. In het licht van consensus adopteren wij, in het licht van de antiquiteit, alle definities en credo's van alle, of bijna alle, bisschoppen en devote theologen (St. Vincent van Lerins, 5e eeuw)".

"Laat ons niet achteloos kloppen (op de deur van de Schrift), maar met gretigheid en volharding. En laat ons niet de hoop verliezen want er zal voor ons geopend worden. Mocht het zo zijn dat we na één keer lezen en een tweede keer lezen nog steeds niet begrijpen wat wij lezen, laat ons dan niet ontmoedigd worden. Laat ons in plaats daarvan volharden. Laat ons mediteren en onderzoeken want zo staat er geschreven: 'Vraag het uw vader, hij zal het u vertellen, vraag het uw oudsten, zij zeggen het u (Deut. 32:7)'. (St. Johannes van Damascus, 7e-8e eeuw)".

“Ik heb geleerd om alleen die boeken van de Schrift die nu canoniek genoemd worden op een zodanige manier te eerbiedigen en te bewonderen dat ik ontegenzeggelijk geloof dat geen één van hun auteurs zich vergist heeft in alles wat hij geschreven heeft in zijn boeken. Als ik iets vind in de Schriften die tegenstrijdig lijken met de waarheid dan veronderstel ik dat of de (betreffende) codex inaccuraat is, of de vertaler het gezegde niet goed begrepen heeft of dat ik het niet goed begrepen heb (St. Augustinus van Hippo, 4^e-5^e eeuw).

“Mocht het echter zo zijn dat wij geen (goede) verklaring kunnen vinden voor alle onderzochte passages van de Schrift, dan moet het niet zo zijn dat wij op basis daarvan naar een andere God gaan zoeken naast de waarachtige God. Dit zou van een grootse goddeloosheid spreken. Zulke zaken moeten wij met heel ons hart en verstand overlaten aan God, onze schepper, wetende dat de Schrift zeker volmaakt is en gesproken werd door het Woord van God en Zijn Geest (St. Ireneus, 2^e-3^e eeuw)”.

“ Men moet de Schrift met eerbied lezen, als het Woord van God, begeleidt met bidden voor het begrip ervan; ten tweede moet men het lezen met zuivere intenties ter vestiging in het geloof en ter motivatie voor goede werken. Ten derde moet men het begrijpen in overeenstemming met de interpretatie van de Orthodoxe Kerk en de heilige vaders (Metropoliet Philaret van Moskou, 19^e eeuw)”.

2. De Bijbel en de orthodoxe Traditie

De Orthodoxe Kerk reguleert haar leven middels de Heilige Traditie (hoofdletter ‘T’). Er is echter verwarring bij velen over wat nu precies de Heilige Traditie is. Het woord ‘traditie’ komt van het Latijnse *traditio* wat een vertaling is van het Griekse woord dat vaak gebruikt wordt in het Schrift, *paradosis* (*Syrisch: mašêlmonutho*). Letterlijk vertaald betekent dit woord ‘iets dat overgedragen wordt van de ene persoon op de andere’; op dezelfde manier dat een estafettestokje wordt overgegeven bij een estafetloop. Iets dat ‘getraditioneerd’ is, is overgegeven van de ene persoon of groep op de andere. De Apostel Paulus verduidelijkt in Gal. 1:11 dat de Traditie van de Kerk ‘niet is naar de mens’. Met andere woorden: het is geopenbaard door God. Het is geen menselijk product.

Traditie betekent een ervaring, een heel leven – niet enkel een serie van leerstellingen maar het naleven van die leerstellingen, die gekomen zijn van de God die Zichzelf aan ons heeft geopenbaard. Traditie is het naleven van de Openbaring van God door Zijn volk.

Waar kan de Traditie gevonden worden? Welke zijn de bronnen?

Vijf Bronnen van Christelijke Traditie

1. De Heilige Schrift

De eerste plaats geven wij Orthodoxen aan de Heilige Schrift: de Bijbel, het Oude en Nieuwe Testament. De Bijbel wordt door orthodoxe christenen gezien als de primaire bron, geschreven door God’s volk, van de ervaring van het openbaren van

God van Zichzelf aan haar. Daar volgt uit dat de Kerk (Kerk als beeld van God's volk) de Bijbel geschreven heeft. De Bijbel is het Woord van God. Echter, het Woord van God werd niet direct en persoonlijk door God opgeschreven. De Heilige Schrift viel niet uit de hemel in een kant-en-klaar geschreven vorm. Door wie werden de Schriften geschreven? Zij werden geschreven door mensen die geïnspireerd waren door God. Wat zij schrijven is de waarheid over God. Zij schrijven datgene dat zij schrijven als leden van God's volk.

In de vroege jaren van de christelijke Kerk bestonden bijvoorbeeld de meest belangrijke boeken van de Heilige Schrift (die wij de Evangelieën noemen) niet. Na Pinksteren gingen enkele decennia voorbij eer het eerste Evangelie geschreven was. Pas aan het eind van de eerste eeuw waren alle vier Evangelieën geschreven. Nog eens driehonderd jaren gingen voorbij eer er een beslissing was genomen in de Kerk dat er alleen vier Evangelieën zouden zijn.

De boeken van de Heilige Schrift, zowel het Oude als Nieuwe Testament, zijn opgenomen omdat God's volk, middels diegenen die daarvoor uitgekozen waren de autoriteit te bezitten om die beslissing te nemen, besloot dat deze boeken onderdeel zouden moeten zijn van de Bijbel, en andere boeken dus niet. De Kerk, als God's volk geïnspireerd door God, schreef de Bijbel. De Kerk produceerde de Bijbel. De Bijbel produceerde niet de kerk.

De Heilige Schrift is de principiële en meest geëerde geschreven bron van God's Openbaring aan Zijn volk; maar naar de overtuiging van de Orthodoxen kan de Heilige Schrift niet volledig en waarlijk begrepen worden tenzij begrepen binnen de context van de Kerk die de Heilige Schrift produceerde; de Kerk die de Schrift formeel verklaarde tot wat zij is. Dus de Bijbel is het Boek van de Kerk, de eerste bron van de christelijke Traditie. Wij zullen later uitgebreider spreken over de Bijbel.

2. De Liturgie

De tweede bron is de liturgie van de Kerk. 'Liturgie' is een woord uit het Grieks en betekent 'volksdienst' (een dienst ten bate van de gemeenschap waartoe de rijken verplicht waren zoals het bekostigen van zangers bij een opvoering en het uitrusten van een oorlogsschip). De liturgie van de Kerk betekent de werking van de Kerk wanneer zij samenkomt om het volk van God te zijn en Hem aan te bidden. Liturgie herbergt alle elementen in zich van de (gemeenschappelijke) vieringen en erediensten van de Kerk: de erediensten voor de verschillende uren van de dag, de dagen van de week, de feestdagen en seizoenen van de Kerk, de sacramenten (doopsel, de Eucharistie, huwelijk en andere).

In al deze publieke vieringen van de Kerk is er een richtlijn voor wat de kerk gelooft. Er is zelfs een, uit de begintijd stammend, populaire gezegde onder Orthodoxen: de geloofsbelijdenis, de standaard van wat de orthodoxe christen gelooft, wordt bepaald door de manier waarop wij bidden (in het Latijn, *lex orandi, lex est credendi*; 'de wet van het bidden is de wet van het geloven'). Het beste orthodoxe antwoord op de vraag 'wat geloven jullie als orthodoxe christenen? Hoe kan ik er achter komen wat jullie geloven?' is niet "Kom luister naar deze lezing of lees dit boek". Onderwijzen is essentieel in het leven van de Kerk en is dit altijd geweest. Nee, het eerste antwoord dat een orthodoxe christen geeft op bovenstaande vraag is, "Kom en zie".

Dat is de standaard orthodoxe uitnodiging. Kom en zie wat wij doen wanneer wij samenkomen om de Kerk te zijn in de gemeenschappelijke aanbidding van God. Een ieder die zichzelf intens openstelt voor de gemeenschappelijke aanbidding van de Kerk zal een betere inwijding krijgen in het orthodoxe geloof, de doctrine en praktijk dan uit enig boek. En niets kan daar de plaats van innemen. Zo, op deze manier, is de liturgie de tweede bron van de Traditie.

3. De Concilies

De derde bron is het concilie. Een kerkconcilie is een vergadering van diegenen in de Kerk die de autoriteit hebben gekregen om beslissingen te nemen over wat trouw is aan de Traditie van de Kerk en wat niet. Het eerste concilie dat beschreven wordt in de Heilige Schrift (Hand. 15) vindt plaats in de Kerk van Jeruzalem. Dit concilie werd bij elkaar geroepen om te beslissen over de vraag of heidenen (d.w.z. niet-joden) christen mochten worden en in het geval dat wel mocht of de heidenen dan de joodse wet in acht moesten nemen. Dit was een situatie waarover Jezus Zijn Apostelen niet specifiek over geïnstrueerd had. Hij had hen echter wel de autoriteit in de Kerk gegeven om te onderscheiden tussen waarheid en onwaarheid. Daarom verzamelden zij zich om te beslissen wat te doen met de heidenen die lid van de Kerk wilden worden.

Het resultaat van dit concilie was een compromis: de heidenen werden geacht een aantal kernprincipes van de joodse wet te houden. De rest van de wetten waren niet bindend voor hen. Daarbij maakten de apostelen het zeer duidelijk dat dit niet slechts een beslissing door mensen was. Ze waren zo vrij om te zeggen, “*De Heilige Geest en wij hebben besloten u geen enkele last op te leggen dan alleen wat strikt noodzakelijk is (zie Hand. 15:28)*”.

Vele concilies zijn door de eeuwen van het leven van de Kerk heen bij elkaar gekomen en zij hebben over vele zaken besloten. De antwoorden die zij geven op de vragen die opkomen uit het geloofsleven zijn er in twee vormen: credo's en canons.

Credo's zijn geloofsbelijdenissen. De meest belangrijke van de geloofsbelijdenissen is vervat in het Niceense Credo. Het wordt Niceens genoemd omdat het geschreven is op het Eerste Oecumenische Concilie in Nicea in 325 na Chr. (“Oecumenisch betekent hier een concilie waarbij de hele Kerk, van over heel de bekende wereld, betrokken was). Het Credo van Nicea wordt op bladzijde 14 gegeven. Er zijn vele andere Credo's die gebruikt worden in de Kerk en waarover besloten is in andere concilies. Deze samen vormen één bron van de Traditie van de Kerk.

Concilies produceren ook canons. Het woord ‘canon’ komt van het Griekse *kanon* wat duimstok, meetlat, richtsnoer of regel betekent – iets dat gebruikt wordt om te bepalen wat normatief is in de praktijk van de Kerk. Canons voorzien in antwoorden over bijvoorbeeld vragen omtrent tucht of moraliteit in de Kerk. Wat moet er gebeuren als gelovigen zondigen? Hoe moeten zij verzoend worden met de Kerk? Hoe moet omgegaan worden met conflicten of disputen tussen twee kerken? Er zijn altijd disputen geweest tussen de mensen van God, zoals er ook meningsverschillen waren tussen de Apostelen. Hoewel de gelovigen de openbaring van God ontvangen, worden zij niet van de ene dag op de andere volmaakt. De

meeste van hen worden in deze wereld niet volmaakt. De canons van de Kerk zijn dus een corpus van regels, of anders gezegd, normen om de discipline binnen de Kerk te behouden. En de bron van de canons zijn de concilies.

4. De Heiligen

De vierde bron van de Traditie van de Kerk, en weer een tweeledige bron, is het leven van de heiligen en de leringen van een specifieke groep heiligen die kerkvaders genoemd worden (een groep die ook enkele moeders behelst). In elke generatie van de existentie van de Kerk zijn er mensen die de leer van Christus trouw en heroïsch leven. Zij bereiken in dit leven het doel waarvan wij christenen geloven dat God ons daarvoor heeft geschapen: om deel te nemen in Zijn eigen leven.

De ultieme belofte van de christelijke openbaring is dat zij waar is. “U zult de waarheid kennen, en de waarheid zal u bevrijden (Joh. 8:32)”. Bevrijd van wat? Bevrijd van dwaling, bevrijd van zonde, bevrijd van ledigheid en uiteindelijk bevrijd van dood in negatieve zin. Dat zijn de zaken waar God ons van bevrijdt. Hij doet dit om ons vrij te maken voor iets dat onbeschrijfelijk veel groter is: om ons doel als deelnemers in het leven van God zelf te bereiken.

Er zijn in de Kerk mensen die door hun trouwe gehoorzaamheid en volmaaktheid in het geloof, hoop en liefde voor God als belangrijkste voorbeelden dienen. Wij zouden hen de helden van de Kerk kunnen noemen. De iconen in onze kerken tonen ons heiligen uit alle tijden. Die heiligen zijn aanwezig in de Kerk, zij zijn bronnen voor de Kerk om de gelovigen de goddelijke weg te tonen. Bronnen voor de weg naar de waarheid; bronnen om een ieder van ons te laten zien dat het inderdaad mogelijk is. Het is mogelijk voor de heiligen en het is mogelijk voor ons om de bestemming waar God ons toe roept te bereiken.

Een specifieke groep heiligen wordt kerkvaders genoemd. Met kerkvader bedoelen wij iemand die door zijn (of haar) wijsheid in de leer of in de apologetiek, vaak ten koste van zijn eigen leven of door een zware lijdensweg, getuigde van de Traditie van de Kerk. Wanneer wij de Evangelieën lezen, zeggen wij; ja, wat hier in het Evangelie geschreven staat is wat de Kerk altijd geloofd heeft. Op dezelfde manier, wanneer wij de geschriften van de kerkvaders lezen kunnen wij in hen een trouw getuigenis vinden van wat de Kerk altijd geloofd en ervaren heeft over God.

5. De Kerkkunst

De laatste bron van de christelijke Traditie zullen wij kerkkunst noemen. Het mag enkelen verassend overkomen dat wij, samen met zulke verheerlijkte zaken als de Heilige Schrift, de liturgie van de Kerk, de heiligen en de kerkvaders, spreken over kerkkunst. In het denken van sommige mensen is kunst enkel een vorm van decoratie, iets secundairs. Echter in de orthodoxe opvatting over de natuur van de mens, over hoe God ons geschapen heeft, over hoe God zich tot ons geopenbaard heeft, speelt de materiële schepping een grote rol. Men kan zeggen dat het orthodoxe geloof en de orthodoxe ervaring van holistische aard is. Het behelst de hele mens. Het behelst heel de materiële schepping. Het is zelfs zo dat – het binnenstappen van God in de materiële wereld, God die mens wordt, God die materie wordt – onomstotelijk de kern van het christelijke geloof raakt.

Kunst is, per definitie, het gebruik van materiële dingen als medium voor de openbaring van God. Voor de orthodoxe gelovige is kunst zeker niet iets secundairs; het is een centraal element van onze kennis over hoe God Zichzelf aan ons geopenbaard heeft. Bij het binnenstappen van een orthodoxe kerk wordt men direct omgeven door allerlei soorten zaken die appelleren aan de zintuigen. We kunnen ze indelen in drie categorieën.

1. De iconografie: de manier waarop de beelden van Christus, Zijn leven, Zijn moeder en de heiligen weergegeven worden in de Kerk.
2. De kerkmuziek: de manier waarop de orthodoxe kerken hun diensten zingen en teksten cantileren (d.w.z. reciteren op verhoogde toon).
3. De kerkarchitectuur: ook de traditionele manier waarop een orthodoxe kerk gebouwd is een zichtbaar getuigenis van het geloof van de Kerk zoals het door de eeuwen heen ervaren is.

Geen van de bovengenoemde vormen van kerkkunst is toevallig of een vorm van luxe. Het is juist andersom, alle drie liggen aan de basis van onze ervaring van de Kerk als volk van God.

Zo hebben we dus vijf bronnen voor de orthodoxe Traditie, wat overgegeven is van de ene generatie gelovigen op de andere generatie, van Christus en de Apostelen tot en met het heden: de Schrift, de liturgie, de conciliaire credo's en canons, het leven van de heiligen en de leer van de kerkvaders en de kerkkunst.

De eenheid van Traditie

De Kerk ziet al de vijf bronnen van Traditie in eenheid. Zij zijn één en kunnen niet afzonderlijk gebruikt worden. Het is dus niet mogelijk voor een persoon om te zeggen, "Ik kan alles wat ik nodig heb vinden door thuis voor mijzelf de Bijbel te lezen. Ik hoef dus niet naar de kerk te gaan". Ook kan er niet gezegd worden: "Nu, ik hoef alleen maar naar de kerk te gaan en naar de iconen of afbeeldingen te kijken. Ik hoef niets te weten over de Heilige Schrift". In beide gevallen wordt iets buiten de context gebracht, buiten de grenzen van waarin het functioneert. Wanneer je iets buiten de grenzen haalt waarbinnen het functioneert, werkt het niet op de manier waarop het behoort te werken.

De orthodoxe gelovige stelt dan dat alle problemen, alle verkeerde leringen, alle overdrijvingen, alle foute opvattingen die in de tweeduizend jaar van christelijke geschiedenis op zijn gekomen, plaats hebben gehad omdat mensen op een misleidende manier één van de bronnen van christelijke Traditie geïsoleerd hebben van de anderen en het als een op zichzelf staande zaak hebben beschouwd. De Orthodoxe Kerk is niet alleen Bijbel. De Orthodoxe Kerk is niet alleen liturgie. De Orthodoxe Kerk is niet een credo, niet alleen een concilie en niet alleen een canon. Nee, alles werkt samen in de eenheid van de Traditie. En als deze vijf bronnen van Traditie geaccepteerd worden als de gemeenschappelijke fontein van de zelfopenbaring van God, dan zullen zij ons geloof brengen tot het leven waartoe God Zijn schepping uitgenodigd heeft; naar de bestemming die Hij ons gegeven heeft; namelijk om te delen in Zijn eigen leven, in Zijn eigen eeuwige communie - Hem te kennen die ons de bevrijdende waarheid aangeboden heeft.

De Bijbel

Er is echter één bron die het primaat draagt, de ereplaats tussen de bronnen van Traditie – en dat is de Bijbel. Het woord 'Bijbel' komt van het Griekse *biblous*, wat 'boeken' betekent (meervoud dus). De Bijbel is een collectie van verschillende boeken. Het bestaan van de Bijbel als een enkel boek is een modern fenomeen mogelijk gemaakt door de drukpers. In de Bijbel, of Schriften (d.w.z. 'Geschriften'), vinden wij verschillende boeken van verschillende inhoud. Er zijn geschiedenisboeken, poëzie- en liederenboeken, wijsheids- en filosofieboeken en collecties van verhalen. Er zijn Evangeliën, die de uitdrukking zijn van wat Jezus Christus is, wat Hij leerde en van wat Hij dacht. We vinden brieven, ook wel epistels ('epistel' betekent 'brief') genoemd, geschreven door Apostelen.

Deze collectie van geschriften is geïnspireerd door de Heilige Geest (Grieks; *pneuma* is 'adem' of 'wind'; of het Latijnse '*spiritus*' (geest), 'adem'). Iets dat geïnspireerd is heeft de adem van God ingeblazen gekregen. Het is een synoniem voor de waarheid van God. De Schrift zijn die geschriften die de Kerk heeft geproduceerd en die waarachtig overbrengen wat God heeft geopenbaard.

Zoals al eerder gezegd is heeft niet de Bijbel de Kerk voorgebracht. Het is de Kerk die de Bijbel geproduceerd heeft. Het is de autoriteit van de Kerk die besliste welke boeken wel en welke boeken niet als onderdeel van de Heilige Schriften konden worden beschouwd. Vele geschriften waren, bij de joden, over een periode van duizend jaar, en bij de vroege christenen in circulatie. Het is de autoriteit van de Kerk die sorteerde en de stempel van goedkeuring gaf aan die geschriften die getrouw uitdrukten wat altijd al geloofd en ervaren werd in de Kerk (D.w.z. de vuistregel: de Kerk heeft haar keuze voor de Schrift bepaald op basis van universaliteit, antiquiteit en consensus).

Zoals we weten zijn de geschriften in de Bijbel onderverdeeld naar het Oude Testament en het Nieuwe Testament. Omdat er meerdere vertalingen zijn van de Bijbel zijn er belangrijke verschillen tussen de verschillende edities van zowel het Oude als Nieuwe Testament.

De Orthodoxe Schrift

Het Oude Testament is voor het grootste gedeelte geschreven in het Hebreeuws, de taal van Israël. In de tijd van Christus en de Apostelen was het echter zo dat de meeste joden niet langer in het gebied woonden dat wij Israël noemen. Zo gebeurde het dat het Hebreeuws niet meer de algemene gesproken taal van en tussen joden was. Het werd gebruikt in de tempel en in bepaalde mate in de synagogen. De meeste joden spraken thuis geen Hebreeuws.

De taal die het meest gangbaar was in die tijd was het Grieks. Het Nieuwe Testament is geschreven in het Grieks omdat dat de taal was die gesproken werd, de zogenaamde *Lingua Franca* in het Romeinse Rijk. Het is daarom dat een paar eeuwen voor Christus het Oude Testament vertaald werd van het Hebreeuws naar het Grieks. Volgens de traditie van deze vertaling, werd de vertaling gemaakt door zeventig vertalers in de stad Alexandrië in Egypte. Daarom wordt deze vertaling de *Septuaginta* genoemd (van het Griekse woord voor 'zeventig').

In de tijd van Jezus en de Apostelen, en gedurende de periode van de vroege Kerk, kwam het zelden voor dat een individu welke boekrol van de Schriften dan ook in

zijn bezit had. Ze waren erg kostbaar en waardevol en werden ook met zo'n grote eerbied behandeld dat het ongepast geacht werd dat een individu (één van) de Schriften in zijn bezit zou hebben. Een lokale kerk of synagoge rekende zichzelf rijk en gezegend als het één complete tekst van de Schrift, één set van boekrollen of boeken in haar bezit had.

De taal meest bekend bij de toehoorders of lezers van de Schriften in de vroege Kerk zal het Grieks zijn geweest. Daarom is de Septuaginta, de Griekse vertaling van het Oude Testament, het officiële Oude Testament van de Orthodoxe Kerk. Omdat de huidige Engelse en Nederlandse vertalingen van het Oude Testament niet vertaald zijn van de Septuaginta maar van de Hebreeuwse tekst is het moeilijk om een Oude Testament te bemachtigen op basis van de Septuaginta. Waarom blijft de Orthodoxe Kerk dan volhouden dat de Septuaginta het standaard Oude Testament blijft? Dat komt omdat, vooral in de Psalmen en in de Profeten, de profetieën met betrekking tot het komen van de Verlosser, de Messias, veel meer letterlijk, veel meer precies en veel meer intens zijn in de Septuaginta dan zij zijn in de Hebreeuwse teksten van de rabbi's. Wij gaan hier kort op in:

1. In de Nieuwe Bijbelvertaling, of een andere huidige verkrijgbare Nederlandse vertaling, is het Oude Testament vertaald vanuit de Hebreeuwse tekst - bewaard gebleven door het werk van de joodse rabbi's en wetgeleerden. De Septuaginta is echter gebaseerd op een oudere set van manuscripten in het Hebreeuws die niet meer bestaan. De Septuagintavertaling werd een paar eeuwen voor Christus gemaakt. De profetieën erin met betrekking tot de Verlosser van Israël zijn veel intenser zijn dan in de latere (rabbijnse) teksten. De eerste christenen zagen in deze (Septuagintische) profetieën de toenemende voorbereiding van God op Zijn ultieme openbaring aan Israël. Het spreekt vanzelf dat de ultieme openbaring van de God van Israël Zijn eigen komen is in de Persoon van Jezus Christus, Zijn Zoon. De graduele intensivering van de messiaanse profetieën die in de Septuagint gevonden worden, worden door de Orthodoxen gezien als geïnspireerd door de Heilige Geest.

2. Wanneer het Nieuwe Testament citeert uit het Oude Testament wordt dat *bijna altijd en zonder uitzondering* gedaan uit de Septuaginta versie. In het geval van de Psalmen en de Profeten zijn de verschillen tussen de Septuaginta en de Hebreeuwse tekst van de wetgeleerden aanzienlijk. Het is daarom dat wanneer wij in de orthodoxe kerkdiensten psalmen zingen uit het Oude Testament, wij er grote zorg voor dragen dat wat wij lezen trouw is aan de tekst van de Septuaginta. Er komt een dag, Deo Volente, dat er een goede vertaling zal zijn van de complete Septuaginta in modern Nederlands, die compleet, toegankelijk en overal verkrijgbaar zal zijn.

3. Orthodoxen accepteren meer canonieke Schriften als onderdeel van het Oude Testament; de zogenaamde 'de langere canon' (canoniek betekent; legitiem op basis van de canon, de geloofsregel). De langere canon bestaat uit boeken die alleen gevonden kunnen worden in de Septuaginta versie en niet in de Hebreeuwse teksten van de rabbi's en wetgeleerden; boeken als Tobit; Judah; een groter aantal hoofdstukken en boeken van Ester, van de profetieën van Daniël, de Makkabeeënboeken, de Wijsheid van Salomo, het Boek van Sirach, de Profetie van Baruch; het gebed van Manasse. Omdat zij onderdeel zijn van de langere canon die geaccepteerd is vanaf het begin door de vroege Kerk, worden zij door de Orthodoxen gezien als volledig onderdeel van het Oude Testament.

Protestantse vertalingen die deze boeken wel meenemen verwijzen er naar als "Apocrypha". De wortel van het woord "apocrypha" betekent "dat wat verborgen is". Protestanten gebruiken de term "Apocrypha" om te impliceren dat die boeken niet echt onderdeel zijn van het Oude Testament maar aanvullend op en minderwaardig zijn aan de Schriften van de Bijbel. In de Orthodoxe Kerk gebruiken wij dat woord dus niet om te verwijzen naar de langere canon. In de Orthodoxe Kerk zijn zij volledig onderdeel van het Oude Testament.

De officiële Griekse tekst van het Nieuwe Testament wordt vaak aangeduid als de "Ontvangen Tekst". Soms wordt het ook de "Byzantijnse Tekst" genoemd. Het is de tekst van het Evangelie en de Epistels dat vanaf het begin in de Griekse Kerken gelezen werd. De meest toegankelijke en wijdverspreid verkrijgbare versie van het Nieuwe Testament, die de traditionele tekst goed probeert te volgen doch begrijpbaar is in modern Nederlands, is de Nieuwe Bijbel Vertaling.

De Schrift begrijpen binnen de context van de Kerk

De Schrift zeggen van zichzelf dat zij begrepen moeten worden binnen het leven van en in overeenstemming met het volk van God. Het is belangrijk om te realiseren dat de Kerk van het Nieuwe Testament al driehonderd jaar bestond voor de boeken van het Nieuwe Testament in hun uiteindelijke vorm gegoten werden.

In 2 Tessalonicenzen 2:15 lezen we: "Dus, broeders en zusters, wees standvastig en houd u aan de overleveringen waarin u door ons, mondeling dan wel schriftelijk, bent onderwezen". Dat is een zeer belangrijke uitdrukking, "houd u aan de overleveringen waarin u door ons, ... , bent onderwezen". Waar komen deze overleveringen vandaan? Zij kunnen niet gevonden worden in iets dat je kunt oppakken en lezen. Er zit een aspect aan het leven van de Kerk, dat mondeling overgeleverd is, en dat vanaf het begin al geweest is. Er is ook een aspect aan het leven van de Kerk, dat schriftelijk overgeleverd is. Het essentiële is echter te begrijpen dat het de Kerk zelf is dat het criterium is voor de waarheid.

Een ander zeer belangrijk referentiepunt kan gevonden worden in 1 Timoteüs 3:14, 15, waar de Apostel Paulus de Kerk beschrijft als: "Dan weet u hoe men zich behoort te gedragen in Gods' huis; dat is de kerk van de levende God, *de pijler en de grondslag van de waarheid*". De Schriften zelf getuigen dat de pijler en grondslag van waarheid de Kerk is. Als we de Schriften willen begrijpen moeten we ze begrijpen binnen de context van de Kerk.

St. Petrus schrijft in zijn tweede brief, 1:20, 21: "Bedenk daarbij wel dat geen enkele profetie van de Schrift een eigenmachtige uitleg toelaat. Want een profetie is nooit voortgekomen uit menselijk initiatief; door de heilige Geest gedreven hebben mensen gesproken van Godswege". De belangrijke context van deze heilige mensen van God is dat zij leefden binnen het raamwerk van het gekozen volk van God, of dat nou Israël was of de Kerk. Het is dus in en door de Kerk dat de Schriften begrepen worden.

De Orthodoxe leerstelling is dat als je de Schrift afscheidt van haar context, haar los maakt van de Kerk die haar creëerde en de Bijbel verklaarde tot wat het is, alles mogelijk is. Door de eeuwen heen hebben mensen op basis van een eigen interpretatie allerlei soorten dingen geconcludeerd uit het lezen van de Schrift die niet geloofd en beleefd werden door het volk van God. Als wij met orthodoxe ogen

naar de wereld kijken, zien we wat er gebeurt wanneer de eigen interpretatie het criterium voor waarheid wordt.

In de ogen van de Orthodoxe Kerk, kijkend naar de geschiedenis van de niet-orthodoxe christenen over de laatste duizend jaren, nemen wij Orthodoxen een vraag in acht die bij de niet-orthodoxe christenen nooit bevredigend beantwoordt wordt; wat is het criterium voor waarheid?

Waar kan de standaard van waarheid gevonden worden? Kan het gevonden worden in één specifiek ambt binnen de Kerk? Kan het gevonden worden in het Boek, op zichzelf staand en onafhankelijk? Met betrekking tot deze vragen, als men in het niet-orthodoxe christendom zegt, "Alles wat ik nodig heb voor verlossing, kan ik alleen vinden in mijzelf en in de Bijbel", zegt men dus dat het criterium voor waarheid die persoon zelf is en wat hij of zij denkt. Het resultaat daarvan is, in orthodoxe ogen, de continue proliferatie van verscheidene organisaties die zich kerk noemen. Nieuwe denominaties springen elke week op en allen primair gebaseerd op de individuele interpretatie van de Schrift.

Overall, Altijd en door Allen

Het orthodoxe geloof staat er dus op dat de Schrift binnen de existentie van de Kerk begrepen moet worden. Hoe moeten we dit begrijpen? Er zijn drie belangrijke criteria voor het bepalen of iets Traditioneel is in de existentie van de Kerk.

1. Het criterium van antiquiteit. Met antiquiteit wordt bedoeld dat het geloof is vanaf het begin.
2. Universaliteit: over de hele wereld wordt het geleerd en geloofd.
3. Unanimiteit of consensus: het is geloofd en geleerd door iedereen die ooit lid van de Kerk is geweest.

Alles wat wij Orthodoxen geloven en leren, het hele corpus van de Kerktraditie, wordt gereguleerd door deze drie factoren.

Daar de Kerk in de tijd existeert en continue het geloof moet uitdrukken in woorden die gepast zijn om het over te brengen, moeten soms nieuwe uitdrukkingen geformuleerd worden. Echter, wanneer een nieuwe uitdrukking geformuleerd wordt is het niet zo dat er iets nieuws wordt toegevoegd aan het geloof. Het meest duidelijke voorbeeld is het gebruik van het woord Drie-eenheid. Nergens in het Schrift kan het woord Drie-eenheid gevonden worden. Het bestaat niet. Grote leraren in de Kerk hebben het in de vierde eeuw bedacht. Nu is het zo dat de Vader, Zoon en Heilige Geest wel voorkomen in de Schriften, van begin tot eind. Er was echter een behoefte in de vierde eeuw om uit te drukken wat de Kerk bedoelde met te zeggen; God is Vader, Zoon en Heilige Geest.

Tegen de tijd dat de Kerk er al ongeveer vierhonderd jaar was en eindelijk bevrijd was van vervolgingen, waren er mensen in de Kerk die allerlei leerstellingen preekten die tegenstrijdig waren met wat vanaf het begin geloofd was. De meest schandelijke van deze leringen was de ontkenning dat Christus volledig God was. Later waren er mensen die ontkenden dat de Heilige Geest volledig God was. Zij stelden dat als Christus God is en de Heilige Geest ook, er dan niet één God is.

Daarom werd er een beroep gedaan op de leraren van de Kerk. Er was een behoefte, niet om een nieuwe doctrine te bedenken, maar om met grotere duidelijkheid datgene te formuleren dat vanaf het begin geloofd werd. Het was via deze weg dat

zo'n uitdrukking als de Drie-eenheid gebruikt begon te worden door de Kerk. Dit is slechts één illustratie van hoe de Kerk bestaat in de tijd en uitdrukking geeft aan wie zij is, wat zij gelooft en wat zij altijd al heeft geloofd. Nieuwe uitspraken worden gedaan, maar deze nieuwe uitspraken zijn altijd in overeenkomst met wat gelooft en geleerd is vanaf het begin, overal en door iedereen.

Wij Orthodoxen claimen dus dat wat wij belijden het geloof van de Apostelen is, zonder toevoeging of weglating. De Kerk heeft zich door de tijd heen ingespannen om continue trouw te blijven aan wat zij, in haar existentie, ontvangen en overgeleverd heeft. Dat noemen wij dus haar Traditie. Al de geschreven bronnen - of het nou de Bijbel of al de andere bovengenoemde bronnen zijn - zijn allen trouw aan wat vanaf het begin geopenbaard is en zijn bij elkaar gehouden door de eenheid van het geloof en de ervaring van het volk van God, de Kerk.

Daarom is de Kerk ook niet verontrust over, wat soms wel beschreven wordt als, discrepanties in de Schriften. Als u de vier Evangelieën leest zult u zien dat het vier heel verschillende boeken zijn. Zij drukken op verschillende manieren uit zowel wat Jezus zei als deed. Bijvoorbeeld, als u de verslagen van de Opstanding van onze Heer, de kern van ons geloof, leest dan zult u allerlei verschillende details vinden in de verschillende Evangelieën. Maar dat heeft de Kerk nooit verontrust.

Sommige mensen lezen deze verslagen en zeggen in hun verwarring, "ze zouden alle vier tot in het laatste detail moeten overeenkomen". Maar dit reflecteert een denkwijze die de Evangelieën probeert te maken tot iets wat zij niet zijn. De Evangelieën zijn nooit in de zin van een soort van journalistieke documentaire geschreven. Dat is misschien de reden dat het Evangelie meer dan tweeduizend jaar overleeft heeft (terwijl wij het actuele nieuws vaak al na een dag vergeten zijn). De moderne mens heeft een fascinatie voor data. Data stellen wij gelijk aan feiten. In de Evangelieën is de waarheid echter vaak iets veel dieper dan data op zichzelf in staat is om uit te drukken.

Wanneer er bijvoorbeeld over de Opstanding van Christus geschreven wordt - iets dat het Koninkrijk van God binnen de realiteit en de ervaring van de mens brengt en daarmee het voor ons mogelijk maakt om deel te nemen in het leven van God - is het eigenlijk onmogelijk voor 'vleselijke' schrijvers om woorden te vinden die deze gebeurtenis in zijn volledigheid beschrijven. Daarom staan de Orthodoxen er op dat geen van de Traditiebronnen op zichzelf staat. We kunnen niet willekeurig kiezen. Er is een (werk)woord in het Grieks dat 'willekeurig kiezen' betekent, en van dat woord komt het woord 'heresie' (Grieks: *haireseis*; het bekende Nederlandse synoniem met en negatieve bijklank is ketterij). Lid van een heresie te zijn, d.w.z. een ketter, betekent één element kiezen van wat de historische Kerk altijd gelooft en geleefd heeft en de rest negeren. Dit eindigt in een onevenwichtige situatie. Daarom staat de Kerk op de volledige eenheid van al de bronnen van Traditie. De Traditiebronnen zijn voorzorgsmaatregelen, gegeven binnen de existentie van de Kerk, die ervoor zorg dragen dat de kennis en onze ervaring van God, de volledige openbaring van God zijn.

Het Credo

Het Niceense Credo werd geformuleerd tijdens de eerste twee oecumenische concilies. Tijdens het eerste oecumenische concilie in 325 na Chr. in Nicea, werden de eerste zeven artikelen opgesteld. Het tweede concilie, in 381 na Chr. in Constantinopel, voegde de laatste vijf artikelen van het Credo toe. Het Credo drukt het geloof van de orthodoxe gelovigen uit en wordt vaak het "Het symbool van het geloof" genoemd. Het Niceense Credo (samen met de andere formuleringen van de zeven oecumenische concilies; de Syrisch-Orthodoxe Kerk erkent alleen de eerste drie concilies) extraheert de basistheologie van het Nieuwe Testament in een precieze definitie van wat geloofd behoort te worden. Het dient zo als een vuistregel voor de interpretatie van de Schrift.

Ik geloof in één God, de almachtige Vader,
Schepper van hemel en aarde, van al wat zichtbaar en onzichtbaar is.

En in één Heer, Jezus Christus, de eniggeboren Zoon van God,
vóór alle tijden. Geboren uit de Vader.
God uit God, Licht uit Licht, ware God uit de ware God.
Geboren, niet geschapen, één in wezen met de Vader: door wie alles geschapen is.

Die voor ons mensen en omwille van ons heil uit de hemel is neergedaald.
En het vlees heeft aangenomen door de heilige Geest uit de Maagd
Maria: en mens is geworden;

Die voor ons ook werd gekruisigd;
onder Pontius Pilatus heeft geleden en is begraven.

Ook is hij volgens de Schriften verrezen op de derde dag;

Hij is opgeklommen ten hemel; zit aan de rechterhand van de Vader.

En hij zal wederkomen in heerlijkheid om levenden en doden te oordelen.

Hij wiens rijk geen einde zal hebben.

En (ik geloof) in de heilige Geest, de Heer die levend maakt;

Die voortkomt uit de Vader (in de Latijnse versie staat er 'uit de Vader en de Zoon');
die met de Vader en de Zoon samen wordt aanbeden en verheerlijkt; die gesproken heeft
door de profeten.

En in de éne, heilige, katholieke en apostolische Kerk.

Ik belijd één doopsel tot vergeving van de zonden.

En ik verwacht de opstanding van de doden.

En het toekomstig eeuwige leven.
Amen.